

ทิศทางการพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ตามกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10

ผศ.ดร. ชลภัตต์ วงษ์ประเสริฐ *

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน และการพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ภายใต้กรอบการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้ให้ความสำคัญการพัฒนาคนใน 3 มิติ คือ 1) พัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้มุ่งให้เกิดการเสริมสร้างความรู้ ตามความเหมาะสมของกลุ่มคนแต่ละวัย เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ก้าวเข้าสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง 2) ส่งเสริมให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดีและ 3) ส่งเสริมให้คนไทยอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ในการพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรมนำความรู้ นั้น ต้องพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ ของคนทุกวัยตลอดชีวิตตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐานแข็งแรง มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ ก้าวเข้าสู่โลกของการทำงาน และการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ และพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศ โดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ สามารถจัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้สมัยใหม่ ให้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้

ในการที่จะพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถและทักษะการทำงาน พร้อมทั้งจะเข้าสู่สังคมในฐานะแรงงานความรู้ที่พร้อมจะพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงความรู้ความสามารถของตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามกระบวนการพัฒนาคนกับรัฐจะต้องสร้างปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ รวมทั้งพัฒนาบุคคลให้มีเครื่องมือที่จะช่วยในการเรียนรู้ของบุคคลด้วย ได้แก่ การรู้สารสนเทศ (Information Literacy) การรู้เท่าทันเทคโนโลยี (Technology Literacy) และการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ในการพัฒนาทักษะเหล่านี้เกิดขึ้นในตัวบุคคลทุกคนเป็นหน้าที่ของหลายฝ่าย ถ้าทักษะการรู้สารสนเทศคือเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนกลุ่มบุคคลทำหน้าที่หลักในการพัฒนา ได้แก่ บรรณารักษ์ที่ทำงานอยู่ในห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย

* อาจารย์ประจำสาขาการจัดการสารสนเทศ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต

บทนำ

บทความชิ้นนี้เขียนบนกรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) ซึ่งทิศทางของการพัฒนาประเทศกำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศ ทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาคอน และสังคมไทยจึงให้ความสำคัญลำดับสูงกับการพัฒนาคุณภาพคนเนื่องจาก “คน” เป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์ และผลกระทบจากการพัฒนาขณะเดียวกันเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้ และทักษะความสามารถ เพื่อให้เพียบพร้อมทั้งด้าน “คุณธรรม” และ “ความรู้” ซึ่งจะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” รอบคอบและระมัดระวัง ด้วยจิตสำนึกในศีลธรรมและ “คุณธรรม” ทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถตัดสินใจโดยใช้หลัก “ความพอประมาณ” ในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อดทนขยันหมั่นเพียร อันจะเป็น “ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ให้คนพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นและสังคมที่สงบสันติสุขขณะเดียวกันเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ มีเสถียรภาพและเป็นธรรม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการดำรงชีวิต และการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน นำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

การประเมินสถานการณ์พัฒนาคอนและสังคมไทยพบว่าคนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่

ผลการพัฒนาชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญหลายประการที่ต้องเร่งแก้ไข และเสริมสร้างให้เข้มแข็งการพัฒนาทางการศึกษาขยายตัวเชิงปริมาณอย่างรวดเร็ว จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็น 8.5 ปี ในปี 2548 แต่ยังไม่ถึงระดับการศึกษาภาคบังคับ และต่ำกว่าประเทศในแถบเอเชียที่มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย 10-12 ปี อัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรเพิ่มขึ้นทุกระดับ การเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 71.2 ระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 44.3 แต่คุณภาพการเรียนเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญสูง ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา 4 วิชาหลัก (ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์) ต่ำกว่าร้อยละ 50 มาโดยตลอด รวมทั้งยังขาดความเข้มแข็งในด้านความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงานด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ทักษะการอ่านของนักเรียนไทยส่วนใหญ่มีค่าไม่เกินระดับ 2 จากทั้งหมด 5 ระดับคนไทยได้รับโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากขึ้น แต่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร ร้อยละ 22 ของหมู่บ้านทั่วประเทศ มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศมีมากขึ้น คนไทยมีคอมพิวเตอร์ใช้ 57 เครื่องต่อประชากรพันคนแต่ต่ำกว่าอเมริกาที่มีอัตรา 763 เครื่องต่อประชากรพันคน การเข้าถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต 116.7 คนต่อประชากร พันคน แต่ยังต่ำกว่า 6 เท่าเมื่อเทียบกับประเทศไอซ์แลนด์ ซึ่งเข้าถึงเครือข่ายสูงที่สุดในโลกขณะที่ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีความสามารถในการอ่านเขียนและคำนวณในเบื้องต้นนำไปสู่การคิดเป็นทำเป็น เพียงร้อยละ 60 ของประชากรกำลังคนระดับกลางและระดับสูงขาดแคลนทั้งปริมาณและคุณภาพเป็นจุดจุดรั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ แม้แรงงานไทยที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 35.6 ในปี 2545 เป็นร้อยละ 39.8 ในปี 2548 ก็ตาม

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 มีแนวทางการพัฒนาเพื่อให้เป็นไปตาม พันธกิจในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรม และรอบรู้อย่างเท่าทัน แนวทางการพัฒนาภายใต้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน และสังคมไทยสู่ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ในระยะ 5 ปี ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนใน 3 มิติ คือการพัฒนาคนให้มี คุณธรรมนำความรู้ โดยมุ่งให้เกิดการเสริมสร้าง ความรู้ตามความเหมาะสมของคนทุกกลุ่มทุกวัย เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ก้าวสู่สังคม ฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง และสนับสนุนการเพิ่มขีด ความสามารถของประเทศ ในขณะเดียวกัน มุ่งเสริม สร้างคนไทยให้มีสุขภาวะที่ดี ควบคู่กับการเสริมสร้าง คนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข การคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมกระบวนการ ยุติธรรม การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และมีความ ปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมไทยที่มีความ หลากหลายโดดเด่น และระบบความสัมพันธ์ที่เป็น วัฒนธรรมและเป็นรากฐานในการสร้างความ เข้มแข็งให้สังคมไทย และเป็นตาข่ายนิรภัยทางสังคม รวมทั้งมีภูมิปัญญาไทยที่มีการสั่งสม สืบทอด และรักษาไว้อย่างรู้คุณค่า มีปราชญ์และผู้รู้ที่กระจาย อยู่ทั่วประเทศกว่า 1.7 ล้านคนพวกเขายังมีการถ่ายทอด สืบค้น ถอดความรู้ รวบรวม พัฒนาและนำไปใช้ ประโยชน์อย่างเป็นระบบน้อยจากการประเมินสถานะ คนและสังคมไทยประกอบกับบริบทการเปลี่ยนแปลง ที่จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาในอนาคต ยุทธศาสตร์ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่ง ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จึงมุ่งพัฒนาคนไทยให้มี คุณธรรมนำความรู้เป็นเรื่องหลักโดยพัฒนาจิตใจ ควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัย ตลอดชีวิตตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐานเข้มแข็ง มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลัง แรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่ โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ

สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการ สร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คน ไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการ องค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศ สามารถนำ ไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

การสร้างปัจจัยสนับสนุนการพัฒนา วิทยาการทุกสาขาให้เป็นระบบ เน้นการมีส่วนร่วม อย่างจริงจัง กำหนดมาตรการจูงใจ และกระจาย แหล่งเรียนรู้ให้กว้างขวางในทุกภูมิภาคโดย

1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในทุกสาขา อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีที่สร้าง มูลค่าเพิ่มผ่านการลงทุนจากต่างประเทศ โดยผลักดันให้บริษัทข้ามชาติจัดกิจกรรมวิจัยและพัฒนาใน ประเทศเพิ่มขึ้น รวมทั้งกำหนดเงื่อนไขการถ่ายทอด ความรู้และเทคโนโลยีผ่านการลงทุนจากต่างประเทศ ควบคู่กับการสนับสนุนการร่วมลงทุนด้านวิจัยและ พัฒนาระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างฐาน เทคโนโลยีของตนเอง

2) กำหนดมาตรการจูงใจที่มุ่งสนับสนุนให้ นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ยกเว้นภาษีทุก ประเภทที่เกี่ยวกับงานวิจัยและพัฒนาทุกสาขา จัดให้ มีกลไกจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการวิจัยและ พัฒนาให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียอย่างเป็นธรรม พัฒนา กระบวนการแพร่กระจาย ถ่ายทอดความรู้และ เทคโนโลยี และยกย่องนักวิทยาศาสตร์ไทย นักวิจัย และพัฒนาด้านต่างๆ ที่มีผลงานดีเด่นให้เป็นแบบ อย่างสำหรับเด็กและเยาวชน

3) กระจายและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทุก สาขาวิชา พัฒนาและยกระดับศูนย์ความเป็นเลิศ ด้านต่างๆ สร้างเครือข่ายองค์กรที่เกี่ยวข้องในทุก ภูมิภาค โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไปสู่ภูมิภาคและชุมชน สามารถนำไปใช้ในการ ประกอบอาชีพ และพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้ คนไทยได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงแหล่ง

ความรู้ทั้งที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ที่มุ่งสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบ และปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้กับคนทุกช่วงวัย ให้ตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างรู้เท่าทัน โดย

1) สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับทุกคนในสังคมไทย ให้เห็นความสำคัญและสนใจการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2) ปรับทัศนคติของสังคมให้ยกย่องผู้ที่ใฝ่ศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นคนที่มีคุณค่า มีความขยันหมั่นเพียรและสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

3) ส่งเสริมเด็กและเยาวชนในการเรียนรู้ และปรับตัวรองรับเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและความรู้อย่างกว้างขวาง การพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพของเมืองและชุมชน โดย

1) เปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชนให้เป็นสถานที่เรียนรู้ของคนในชุมชน โดยจัดกิจกรรมหลังเวลาเรียนในโรงเรียน ขยายหลักสูตรสำหรับคนทั่วไปในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย เพิ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้ อาทิ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์กีฬา

2) พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นโดยสำรวจความต้องการของผู้เรียน จัดหลักสูตรที่มุ่งให้ปราชญ์ ผู้รู้ในพื้นที่เป็นผู้สอน มีหลักสูตรสำหรับผู้ประกอบการเรียนรู้เพื่อให้เป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น นักการศึกษา ผู้ฝึกกีฬา ผู้นำเยาวชน บรรณารักษ์ห้องสมุด ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ อาสาสมัคร เป็นต้น และจัดทำปฏิทินการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นความสนใจของสาธารณชน รวมทั้งการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเบื้องต้นที่

สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับทุกคน โดย

1) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยกำหนดมาตรการจูงใจ อาทิ การลดหย่อนภาษีให้ภาคเอกชนที่ร่วมลงทุน และส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการ เป็นต้น ปรับปรุงกฎ ระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้เอื้ออำนวยและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และพัฒนาสถานที่เรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรม

2) จัดระบบข้อมูลข่าวสารการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทุกคนสามารถเข้าถึงผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งจัดหน่วยให้คำปรึกษาสำหรับการเรียนรู้เพื่อแนะนำการเรียนที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สนใจเรียน

การจัดการองค์ความรู้ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับประเทศ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของคนไทยและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการจัดการ พัฒนาต่อยอดใช้ประโยชน์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อรักษาองค์ความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาไว้คงอยู่ และเผยแพร่สู่สากล โดย

1) จัดการความรู้ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการสืบค้นถอดความรู้/ภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนออกเป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเรียนรู้รวบรวมจัดเป็นคลังข้อมูลในชุมชน และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน อาทิ การจัดทำแผนชุมชน และคุ้มครองความรู้เหล่านี้ทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย ป้องกันมิให้ตกไปอยู่กับกลุ่มผลประโยชน์

2) สนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการปฏิบัติจริงร่วมกับปราชญ์ ผู้รู้ และผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และผลักดันให้เป็นวิชาในการ

เรียนการสอนของสถาบันการศึกษา

3) นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างเป็นระบบ และนำไปผลิตสินค้าและบริการสร้างรายได้ให้ชุมชน ควบคู่กับการทำวิจัยพื้นที่ที่นักวิจัยในชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษาและภาครัฐ รวมทั้งจัดระบบการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงลึก

การจัดการความรู้ระดับประเทศ ที่มุ่งสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในเวทีโลกบนฐานของการพึ่งตนเองตามศักยภาพของคนไทย โดย

1) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทุกสาขาให้ผลิตองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับศักยภาพของประเทศ ท้นต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงและผลักดันไปสู่การใช้ประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่สามารถเพิ่มผลิตภาพการผลิต สร้างสรรค์คุณค่า พัฒนาคุณภาพชีวิต อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยปรับมาตรการจูงใจทางการเงินการคลัง ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาให้พัฒนาขีดความสามารถในการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2) พัฒนานวัตกรรมที่นำไปสู่การพึ่งตนเองสามารถลดการนำเข้า เทคโนโลยีจากต่างประเทศ และปรับระบบจูงใจด้านการเงิน พร้อมกับการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเป็นระบบ ให้มีความสำคัญกับการคุ้มครอง การแบ่งปันผลประโยชน์ การนำองค์ความรู้ไปใช้ในเชิงพาณิชย์มีองค์กร กลไก รับผิดชอบโดยตรง

การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข มุ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมบนฐานของความมีเหตุมีผล ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน โดยพัฒนาระบบการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคม กระบวนการยุติธรรม สิทธิมนุษยชนรวมทั้งมีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต เกิดความสงบสุขในสังคม เสริมสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง มีสัมพันธภาพที่ดี เกิดความอบอุ่น รักษา สืบทอดวัฒนธรรมและ

ค่านิยมที่ดีสู่คนรุ่นต่อไป โดย

1) เสริมสร้างพ่อแม่ให้มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขปลอดภัยและมั่นคงภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวรับบทบาทหน้าที่ ควบคู่กับการให้ความรู้ตามหลักวิชาการและหลักคำสอนทางศาสนาในการเลี้ยงดูบุตรหลานให้เหมาะสมตามช่วงวัย รวมทั้งประเพณีตนเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับบุตรหลานภายใต้วัฒนธรรมไทยที่งดงาม

2) ส่งเสริมให้ครอบครัวนำความรู้ที่เป็นทักษะในการดำรงชีวิตมาอบรม กล่อมเกลา ชี้นะบุตรหลานบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงามและความพอเหมาะพอควร ประหยัด อุดม มีวินัยในการใช้จ่าย และให้รู้จักรักเหง้าของตนเองและท้องถิ่น โดยทำกิจกรรมทางสังคมและศาสนาร่วมกัน จัดสรรเวลาสำหรับการพูดคุยกับบุตรหลานอย่างสม่ำเสมอ ควบคู่กับการเปิดพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมของครอบครัว และการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ

3) เร่งขยายพื้นที่สารสนเทศและพื้นที่สาธารณะ ให้เด็กและเยาวชนสามารถแสดงออกทางความคิดและจินตนาการได้อย่างอิสระ และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันสารสนเทศนั้นมีความสำคัญกับองค์กร ถือว่า “สารสนเทศเป็นทรัพย์สินที่สำคัญขององค์กร” เช่นเดียวกับทรัพยากรอื่นๆ ในองค์กร ดังนั้นทรัพยากรสารสนเทศในแหล่งสารสนเทศต่างๆ ในประเทศไทยก็เปรียบได้กับทรัพย์สินของประชาชนชาวไทย การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศในทุกๆ แหล่งได้ จึงถือได้ว่าเป็นพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมโดยรวม ดังนั้นแหล่งสารสนเทศต่างๆ ควรมองเห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันของสังคม มีหน้าที่ให้การศึกษา เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในประเทศให้มีความสามารถเท่าเทียมกับอารยประเทศ และสอดคล้องกับสังคมสารสนเทศที่เน้นความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต สังคมก็ปรับเปลี่ยนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ปัจจัยในการขับเคลื่อนสังคมที่สำคัญก็คือแหล่งบริการสารสนเทศต่างๆ นั้นเอง ที่จะ

สามารถพัฒนาระดับสติปัญญาของคนในสังคม ให้มีความพัฒนาสามารถรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลกได้ มนุษย์เรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกสังคมเพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างปลอดภัย และมีความสุขเท่าที่จะทำได้ ในสังคมเกษตรกรรม มนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่ใกล้ชิดและดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ และมนุษย์เรียนรู้ที่จะต่อสู้กับธรรมชาติ ต่อมาในสังคมอุตสาหกรรมมนุษย์เรียนรู้ที่จะนำธรรมชาติมาใช้เพื่อการบริโภค และการใช้สิ่งประดิษฐ์เพื่อทดแทนแรงงานคน ในสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมสารสนเทศ หรือสังคมข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน มนุษย์ต้องเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดอย่างสลับซับซ้อนกว่าที่เป็นมาในอดีต การที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปมนุษย์จึงต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ แต่การเรียนรู้ที่สำคัญต่อการอยู่รอดของคนเราอาจจะไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อได้สิ่งใหม่เสมอ แต่อาจจะเป็นการเรียนรู้ที่จะนำประสบการณ์เดิมมาปรับปรุง แก้ไขพัฒนาให้ถูกต้อง ชัดเจนยิ่งขึ้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกลไกนำพาให้บุคคลพัฒนาคุณภาพของตนเอง อยู่เสมอ หากประเทศใดประชาชนมีทักษะฝีมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทรัพยากรมนุษย์ของประเทศนั้นย่อมมีคุณภาพที่ดีกว่าประเทศอื่นๆ การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเป็นเรื่องสำคัญสำหรับทุกองค์กร เราจะเห็นว่าในปัจจุบันแหล่งสารสนเทศที่สำคัญในสังคมไทย ก็คือสถาบันการศึกษา ซึ่งสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่ก็มีขอบข่ายการให้บริการในทุกสาขาวิชาที่มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษานั้นเปิดการเรียนการสอน มีคำถามว่าการให้บริการในลักษณะที่กว้างขวางนั้นสามารถสนองความต้องการของผู้ใช้จริงหรือ จะเห็นได้ว่าการบริการที่ครอบคลุมทุกสาขาวิชานั้นทำให้การรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศในแต่ละเรื่องขาดความครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น ผู้ใช้มักตำหนิว่าทรัพยากรสารสนเทศของแต่ละแห่งขาดศักยภาพในการให้บริการแก่ผู้ใช้ และไม่สามารถสนองความต้องการได้อย่างดี คาดว่าแหล่งสารสนเทศทุกแห่งทั่วโลกกำลังประสบปัญหานี้ เนื่องจากการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ

ที่เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาลในแต่ละปี ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเพิ่มงบประมาณให้ก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอ การประสานความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันบริการสารสนเทศในประเทศไทย นับเป็นวิถีทางหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพของสถาบันบริการสารสนเทศในสังคมไทย และเป็นทางออกที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศในปัจจุบัน การแข่งขันกันเพื่อสร้างความยิ่งใหญ่แห่งบริการสารสนเทศไหนดีกว่ากันควรเลิกเสียที่ และการคิดว่าทรัพยากรสารสนเทศในศูนย์สารสนเทศแต่ละแห่งมีไว้ใช้เฉพาะผู้ใช้งานของตนเองก็ควรเปลี่ยนความคิดเช่นกัน

การรู้สารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนในยุคสารสนเทศ เพราะสังคมสารสนเทศเป็นสังคมที่อยู่เหนือขอบเขตของการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั้งหมด ธรรมชาติของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและการเชื่อมโลกเข้าเป็นหมู่บ้านเดียวกัน (Global village) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในความสามารถที่จะเข้าถึง และสามารถรู้สารสนเทศนั้นก็มีลักษณะวิกฤตอย่างยิ่ง ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี ภาษาที่ใช้เป็นผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศและเกิดช่องว่างมากขึ้น สังคมสารสนเทศได้ขยายขอบเขตทั่วโลกและโลกไม่มีขอบเขตด้านสารสนเทศ ดังนั้นความรู้ซึ่งรวมถึงทักษะทางด้านสติปัญญา ในความจำเป็นต่อการแสวงหา กลั่นกรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์สารสนเทศ

แนวโน้มในศตวรรษใหม่ ต้องการผู้ที่เป็นแรงงานความรู้ ที่มีความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง และเห็นว่าทักษะทางด้านสารสนเทศหรือการรู้สารสนเทศนั้นเป็นทักษะที่มีความสำคัญของการพัฒนามนุษย์อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และในระบบการศึกษา และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสารสนเทศเป็นทรัพยากรที่สำคัญ และมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ความซับซ้อนของสังคมทำให้สารสนเทศเป็นสิ่งที่สำคัญ การแข่งขัน

การแข่งขันทรัพยากร การผลิต การบริโภค ความสัมพันธ์ของโลกที่เชื่อมต่อกัน ทำให้ความเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆของโลกก็มีผลกระทบกับเรา ดังคำที่ว่าผีเสื้อกระพือปีกก็มีผลกระทบกับโลกโดยรวม การรบก้นของอิสราเอล และปาเลสไตน์ มีผลกระทบกับราคาน้ำมันในตลาดโลก ดังนั้นมนุษย์ในยุคปัจจุบันต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญก็คือการรู้สารสนเทศ (Information literacy) จึงเป็นคำที่นำมาใช้ในราวปี ค.ศ. 1970 แต่ได้มีการพัฒนาความหมายมาโดยนักการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงขึ้นและมีการนำมาใช้ในระดับสากล มนุษย์ที่เรียกว่ารู้สารสนเทศก็คือผู้ที่เรียนรู้ว่าจะทำอย่างไร จึงจะเกิดการเรียนรู้ โดยตระหนักว่าพวกเขาจะจัดการความรู้ได้อย่างไร จะแสวงหาสารสนเทศได้โดยวิธีใด และจะทำอย่างไรจึงใช้สารสนเทศเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

การรู้หนังสือ (Literacy) มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายและมีขอบเขตแตกต่างกัน เริ่มแรกการรู้หนังสือบุคคลทั่วไปเข้าใจว่าการรู้หนังสือคือการอ่านออกเขียนได้ การรู้หนังสือในลักษณะนี้เป็นการรู้หนังสือในระดับพื้นฐาน (Basic Literacy) และการรู้หนังสือเป็นตัวชี้วัดตัวหนึ่งในการวัดระดับการพัฒนาประเทศ ถึงแม้ว่าการพัฒนาอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นโดยปราศจากการรู้หนังสือเพราะการรู้หนังสือมิได้นำมาซึ่งการพัฒนาเพียงอย่างเดียว แต่การรู้หนังสือมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ เพราะเมื่อประชาชนรู้หนังสือทำให้สามารถแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการใหม่ๆ ดังนั้นการรู้หนังสือจึงมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งการพัฒนาทักษะทางอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการรู้หนังสือเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการพัฒนา การรู้หนังสือในระดับปฏิบัติการ (Functional Literacy) คือการคิดเป็นในสิ่งที่อ่าน อีกทั้งสามารถนำความรู้จากการอ่านและประสบการณ์มาประมวลได้ด้วยตนเอง การรู้หนังสือในระดับนี้จะทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ และการรู้หนังสือถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของทักษะ

ทางสารสนเทศ เพราะการรู้หนังสือเป็นอย่างดีย่อมสามารถพัฒนาการรู้สารสนเทศได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

การรู้สารสนเทศ (Information Literacy) หมายถึง การรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารที่ผู้ใช้สามารถแสวงหาสารสนเทศได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยสนทนากับเพื่อน นักวิชาการที่มีประสบการณ์ การค้นคว้าหาสารสนเทศจากหนังสือและตำราต่างๆ จึงเป็นการจัดระบบความคิดต่อสารสนเทศต่างๆ ที่ได้มาอย่างทันที่ทั้งที่ ครอบถ้วนและมีประสิทธิภาพก่อนที่จะตัดสินใจในการแก้ปัญหาทั้งการทำงานและการดำเนินชีวิต (พรนภา แก้วลาย. 2543 : 81) ซึ่งหมายถึงสมรรถนะในการเข้าถึง ประเมินผลและการใช้สารสนเทศจากแหล่งต่างๆ อย่างหลากหลาย (สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์. 2540 : 59) ดังนั้นการเรียนการสอนในรายวิชาการรู้สารสนเทศจึงแตกต่างกับการสอนในการใช้สมุดในแบบเดิมๆ การรู้สารสนเทศเน้นการวิเคราะห์ปัญหาสำหรับผู้ที่รู้สารสนเทศจะสามารถบอกได้ว่าปัญหาของตนเกิดจากอะไร และสามารถกำหนดได้ว่าแหล่งสารสนเทศใดที่มีสารสนเทศที่สามารถสอดคล้องกับความต้องการมากที่สุดเพื่อย่นระยะเวลาในการรวบรวมสารสนเทศ ปัญหาของตัวบรรณารักษ์เองและผู้ใช้ก็คือการขาดความรู้ในเรื่องแหล่งสารสนเทศว่าสารสนเทศที่อยู่ใด นอกจากนั้นขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์เพราะขาดการปลูกฝังมาตั้งแต่ระบบประถมศึกษา

การรู้สารสนเทศก็คือการรู้ว่าเมื่อไรที่ตนตระหนักว่าต้องการสารสนเทศ ก็สามารถจะแสวงหาสารสนเทศ ประเมินและสามารถใช้สารสนเทศได้ตามต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะทางสารสนเทศจึงมีความสำคัญและเป็นแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งถือเป็นทักษะที่จำเป็นของมนุษย์ทุกคนในยุคสารสนเทศและการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน (Market force) ที่เปลี่ยนจากการใช้แรงงานที่เป็นแรงงานที่ใช้กำลังมาเป็นแรงงานที่มีความรู้ และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยการสร้างทักษะทักษะ

ทางสารสนเทศให้เกิดกับตน การที่เราต้องดำรงตน ตำแหน่งหน้าที่การงานหลายๆอย่างในสังคม และเศรษฐกิจของโลก ดังนั้นวิธีการกำหนดว่าใครคือ ผู้รู้สารสนเทศ ต้องมีรายละเอียดของคุณลักษณะที่สามารถอธิบายได้ว่ารู้สารสนเทศ เช่น จำนวนปีที่เรียน การทดสอบความรู้ และวิธีการแสดงว่าเป็น ผู้รู้สารสนเทศ ในท่ามกลางของกระแสสารสนเทศท่วมท้น ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศ สามารถค้นคืนสารสนเทศ และการประเมินสารสนเทศก็ควรจะนำมาพิจารณาทั้งเรื่องความสามารถในการรู้แหล่งสารสนเทศ และสามารถใช้สารสนเทศเพื่อช่วยในการตัดสินใจให้ผิดพลาดน้อยที่สุดหรือถูกต้องมากที่สุด

ถ้าพิจารณาสถาบันทางสังคมไทยแล้ว การพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศให้กับประชาชนในประเทศไทย คงไม่มีหน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง และคงหนีไม่พ้นบรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ที่จะต้องหันมาใส่ใจในการพัฒนาทักษะสารสนเทศอย่างจริงจังเพื่อยกระดับการเรียนรู้ของคนไทยให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาเป็น กำหนดวิธีการแสวงหาสารสนเทศเพื่อช่วยในการ

ตัดสินใจ กำหนดแหล่งสารสนเทศที่สอดคล้องกับความต้องการสารสนเทศ สามารถในการสืบค้นสารสนเทศ เมื่อได้สารสนเทศมาแล้วสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์สารสนเทศนั้นและสามารถนำเสนอสารสนเทศกับสังคมได้ การเพิ่มขึ้นของสารสนเทศเป็นแบบทวีคูณโดยสารสนเทศเพิ่มขึ้น 2-3 ปี ต่อหนึ่งเท่านั้น ส่งผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศ และการรับรู้สารสนเทศที่ทันกับการเปลี่ยนแปลง เพราะสารสนเทศเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลง และเติบโตขึ้นตลอดเวลาที่มีทั้งทันสมัย ล้าสมัย มีทั้งเท็จ ทั้งจริง ทั้งโฆษณาชวนเชื่อ ทั้งมีอคติ ทั้งบิดเบือนทั้งครบถ้วน ทั้งไม่ครบถ้วน ฯลฯ

ดังนั้นเมื่อก้าวเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นก็คือการรู้สารสนเทศ (Information Literacy) การรู้เท่าทันเทคโนโลยี (Technology Literacy) การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ประชาชนไม่ว่าจะอยู่ในภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และอื่น ๆ จำเป็นอาศัยปัจจัยพื้นฐานในการรู้เท่าทัน ในการดำรงชีวิตพื้นฐานตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีความก้าวหน้ามากขึ้นไป

บรรณานุกรม

- พรนภา แก้วลาย. “ความรู้เท่าทันในข่าวสารยุคไอที”, นิเทศศาสตร์ปริทัศน์. 4(1):81-87; มีนาคม 2543.
สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10.
สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์. “แบบจำลองทักษะทางสารสนเทศ,” บรรณศาสตร์. 12 (2) : 57-68 ; ธันวาคม 2540.